

HANYALI NURİ DİVANI'NDAN HAREKETLE GİRİTLİ ŞAİRLERE EK

Abdullah AYDIN*

ÖZ: İki yüz atmış sekiz yıl Osmanlı hâkimiyeti altında kalan Girit'te çok sayıda şair ve yazar yetişmiştir. Hanyalı Nûrî Osman'ın divanı üzerine yaptığımız çalışmada, Girit'le ilgili daha önceki biyografi kaynaklarında ismine rastlamadığımız yeni şairler tespit ettik. Bu yazıda bu şairler ve divanıyla bize kaynaklık eden Hanyalı Nûrî Osman hakkında bilgi verilmiştir. Giritli şairlere dair daha önceki çalışmalarla birlikte değerlendirildiğimizde Girit'te toplam kırk üç şairin varlığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hanya, Nûrî, Divan Şairleri, Giritli Şairler.

From Hanyalı Nuri's Divan to New Poets of Crete

ABSTRACT: A large number of poets and authors grew up in Cerete which remained under the reign of Ottoman Empire for two hundred and sixty-eight years. In our study about Divan (Collected Poems) of Hanyalı Nûrî Osman, we discovered new poets whom we didn't come across before in the biographical sources related to Cerete. In this article, information is given about these newly discovered poets in the Collected Poems of Hanyalı Nûrî Osman, the main source of the study. In light of the previous studies, some forty three new poets were discovered in the island of Crete.

Key Words: Hania, Nûrî, Divan Poets, Cerete Poets.

A. Giriş

Girit, Doğu Akdeniz'in Kıbrıs'tan sonra ikinci büyük adasıdır. M. 1645–1913 yılları arasında iki yüz atmış sekiz yıl Osmanlı hâkimiyeti altında kalan Girit'te şüphesiz çok sayıda mimarî eser yapılmıştır. Fakat bunların pek çoğu, tıpkı o devirde adada yaşayan Türk nüfusunun şimdi kalmadığı gibi, zamanla tahrip olmuş ve kaybolmuştur. Osmanlı Devleti'nin Girit'teki varlığını belgeleyen en önemli kaynak ise orada yazılan eserlerdir.

* Gazi Üni. Sosyal Bil. Ens. Doktora Öğrencisi alacaballi@hotmail.com.

Osmanlı toplumunda şairlerin yetiştiği, birbirlerini tenkit veya tanzir ederek geliştirdiği edebî muhitlerin önemli bir yeri vardır (İpekten, 1996). Biyografi kaynaklarının taranmasıyla Girit'te de bir edebî muhitin olduğu ve bu muhitin bir okul gibi çalıştığı görülmektedir.

Girit'te yetişen şairler hakkında makale ve kitap düzeyinde çalışmalar yapılmıştır (Kılıç 2004; Sevgi 1994; Kurtoğlu 2006; Sariyannis 2007).

Filiz Kılıç, Giritli Divan Şairleri başlıklı makalesinde Girit'te doğan yirmi bir şairin biyografisini derlemiştir. Bunlardan dokuzunun Kandiye, altısının Hanya, birinin de Resmo'da doğduğu; altısının doğum yerlerinin tespit edilemediği belirtilmiştir (Kılıç 2004).

Ahmet Sevgi'nin makalesi Girit'te çıkan İntibah Gazetesi'ndeki yazı dizisinin yeni alfabeyle neşridir. Bu makalede Giritli on beş şairin biyografisi vardır. Ayrıca biyografileri verilmeyen fakat değişik vesilelerle isminden söz edilen üç şair daha vardır. İntibah'daki yazı dizisi toplamda on sekiz Giritli şairden bizi haberdar etmektedir.

Bu çalışmalardan Orhan Kurtoğlu'nun kitabı Giritli Şairler, Hanyalı Nûrî Osman'ın *Tezkîre-i Şu'arâ-yı Cezîre-i Girid* adlı eserinin çevirisidir. Bu tezkirede on dokuz şairin biyografisine yer verilmiştir. Eserde, Sâmi Ebubekir Paşa (Tozlu 2005) örneğinde olduğu gibi, sadece Girit'te doğanlar değil de Girit'te görev yapan ve edebî hayata katkı sağlayan şairler de yer almıştır. Nûrî, tezkiresinde hususî muhabbetinden dolayı Girit'le herhangi bir ilgisi bulunmayan Şeyh Gâlib'in biyografisine de yer vermiştir. Bu biyografiyi saymadığımızda geriye on sekiz şair kalmaktadır. Tezkirede Nûrî'nin biyografisi ise Hanyalı başka bir şair Kâmî tarafından kaleme alınmıştır (Kâmî yz. 236b-241a; Akyol 2005). Nûrî ile ilgili bir başka biyografi de Barbaroszâde Şakir tarafından yazılmıştır (Barbaroszâde yz. 148b-150a).

Marinos Sariyannis'in biri Yunanca diğeri de İngilizce olan iki makalesinin konusu Tezkîre-i Şu'arâ-yı Cezîre-i Girid'in Almanya nüshasının tanıtımı ve incelenmesidir (Sariyannis, 2007).

Hem tezkiresi hem de divanıyla yazımıza kaynaklık eden Hanyalı Nûrî Osman'ı kısaca tanıtmakta yarar var.

Nûrî Osman, H. 1172/ M. 1758-1759 senesinde Girit adasının Hanya şehrinde doğmuştur (Barbaroszâde, yz. 148b). Doğum yerinin Hanya olduğunu divanında ve lügatinde kendisi belirtmektedir:

Tokad ederse eger Kânî ile fahr etsin
Seninle ede Giridin de Nûrî Hanyası

(Nûrî, Yz. 326: 204b)

Hanyavî olduguma şâhiddir
Zeylimin târîhidir nazm-ı Girid

(Nûrî, Yz. 209/2: 34b)

Kaynaklarda Nûrî'nin ailesi hakkında detaylı bir bilgi yoktur. Sadece babasının Kol Ağası Ahmed Bey olduğu kaydedilmiştir (İntibah, 1881; Tuman, 2001: 1110; Bursalı Mehmed Tahir, 2000: 462; İbnülemin Mahmut Kemal İnal, 1988: 1244). Bilindiği üzere tezkirelerde şairlerin aileleri hakkında bilgi verilirken baba daima söylenir, bazen kardeş nadir olarak da anneye değinilir (Tolasa, 2002: 41; Kılıç, 1998: 127). Nûrî'nin annesi hakkında da bilgimiz çok sınırlıdır. Annesinin Nûrî'den iki sene sonra yani H. 1232/ M. 1817'de vefat ettiği belirtilmiştir (Barbaroszâde, yz. 150a). Nûrî'nin babasının yetmiş yedi yaşında öldüğü ve annesinin de ondan kırk iki yıl sonra vefat ettiği düşünüldüğünde annesinin çok uzun süre yaşadığı söylenebilir. Bu sebeple Barbaroszâde'nin verdiği yukarıdaki bilginin doğruluğu kesin değildir.

Nûrî'nin divanından öğrendiğimiz kadarıyla Emetullah, Hamide ve Ahmed Said Bey olmak üzere üç kardeşi vardır. Nûrî üçünün de vefatına tarih düşmüştür. Dolayısıyla hayatta olan ve Nûrî'den sonra vefat eden kardeşlerinin de olma ihtimali vardır. Yine kaynaklarda Nûrî'nin evlendiği ama hiç çocuğu olmadığı kaydedilmiştir.

Nûrî'nin öğrenim durumu hakkında verilen bilgiler de yeterli değildir. Babası Kolağası Ahmed Bey'in bilgi ve kültür durumuyla bağlantılı olarak Nûrî'yi iyi yetiştirdiği anlaşılmaktadır. Kâmî Yahya Efendi, kaleme aldığı biyografide Nûrî ile babasının bilgi düzeyi arasında bağlantı kurmuştur (Kâmî, yz. 237a-237b; Kurtoğlu, 2006: 98).

Nûrî, tezkiresinde Hıfzî İbrahim Efendi'nin biyografisini verirken, "... râkümü'l-hurûf Nûrî-i kemter dahi efendi-i mûmâ ileyhin silk-i şâkirânına münselik olmagla cüz'ıyyât-ı Fârisî'den behrever olmuşum." diyerek kendisinden Farsça öğrendiğini belirtmektedir (Kurtoğlu, 2006: 72). Farsça, Arapça ve Rumca mülemma şiirler ve Türkçe-Rumca manzum bir lügat yazması onun bu dillere de vakıf olduğunu ortaya koymaktadır. Şair, ilmî seviyesini divanında kendisi de şöyle dile getirmektedir:

Dü nüsha-ı hatıdır Nûrîyi eden me'zûn
Husûl-i 'ilmine iki risâledir bâis

(Nûrî, Yz. 326: 124a)

Nûrî'nin mesleği kaynaklarda yeniçeri kâtipliği olarak geçmektedir (Kurtoğlu 2006: 16; İbnülemin Mahmut Kemal İnal 1998: 1244; Tuman

2001: 1110; Kılıç 2004: 290; İntibah 1881). Aynı zamanda kendisine zeamet olarak verilen çiftlikle de meşgul olmuştur (Kâmî, yz. 238a).

Celvetiliğe Şeyh Salacızade Mustafa aracılığıyla intisap etmiş ve kendisinden hilafetname almıştır (Kurnaz-Tatçı vd. 2001: 9).

Nûrî, 18 Safer 1230/ 30 Ocak 1815 Pazartesi günü Hanya'da vefat etmiştir (Kurtoğlu 2006: 16). Vefatına Hanyalı Vehbî'nin yazdığı şiirin tarih beyti şöyledir:

Seb'a-i seyyâreveş geldi mücevher tarihi

Lücce-i nûra garik ola o rûh-ı enveri

(Kurtoğlu 2006: 16-17; İbnülemin 1988: 1244; Yakıt 2003: 239).

Şair elli sekiz yıllık ömrüne ondan fazla eser sığdırmıştır. Divan (Aydın 2009; Nûrî Yz. 24; 2113; 356; 326), Tezkîre-i Şu'arâ-yı Cezîre-i Girid (Kurtoğlu 2006; Sariyannis 2007; Nûrî Yz. 2113/2), Tuhfe-i Nûriyye (Nûrî Yz. 209/1; 193; 39), Tezyîl-i Nûriyye (Nûrî Yz. 193/2; 209/2; 1876/2), Tarîkü'l-ihtisâr (Nûrî Yz. 209/3), Târîh-i Girid (Nûrî Yz. 205) adlı üçü manzum üçü de mensur altı eserinin nüshaları tespit edilmiştir.

Hanyalı Nûrî Osman, divanında bazen benzetme unsuru bazen tanzir veya tahmis sebebiyle doksan civarında şaire yer vermiştir. Nûrî'nin Divanı üzerine yaptığımız tez çalışmamızda, gerek diğer tezkirelerde gerekse yukarıdaki kaynaklarda hakkında bilgi bulunmayan, sadece divanda varlığından haberdar olduğumuz şairler dikkatimizi çekmiştir (Aydın 2009). Burada Giritli veya Girit'te görevli sekiz şair tespit edilmiştir.

Söz konusu eserlerde geçen şairleri şöyle tablolatabiliriz:

		<i>Divan</i>	<i>Tezkire</i>	Giritli Divan Şairleri	Giritli Şairler
1	Aşkî			X	
2	Aziz Ali Efendi	X	X	X	X
3	Bedrî Ahmed Efendi		X	X	X
4	Besîm Efendi		X		X
5	Cezbî Ahmed Efendi		X	X	X
6	<i>Cürmî</i>	X			
7	El-Hâc Hâfız Abdulhamid Efendi		X		X
8	El-Hâc Mehmed Efendi-i Taşkendî		X		X
9	<i>Fâiz</i>	X			
10	Fehim			X	

11	Fehmî			X	
12	<i>Hafız Paşa</i>	X			
13	Hâtem Efendi				X
14	Hıfzî İbrahim efendi	X	X	X	X
15	<i>Hıfzî Paşa</i>	X			
16	Hikmetî Ahmed Efendi	X	X	X	X
17	İffet			X	
18	İzzet			X	
19	Kâmî Yahyâ Efendi	X	X	X	X
20	Lebîb Efendi	X	X	X	X
21	Me'âbî Ahmed Efendi		X	X	X
22	Mîrî Emîn Bey		X		
23	Muhtar			X	
24	Mustafa			X	
25	Nahîfî		X		X
26	<i>Nakşî</i>	X			
27	<i>Nâmî</i>	X			
28	Nâşid Beg Efendi		X		
29	Nûrî	X	X		X
30	Râcî			X	
31	Râcih Efendi				X
32	Râşid Efendi			X	X
33	Resmî Ahmed Efendi			X	
34	Resmî Ali Efendi			X	
35	Salacızâde Mustafa	X	X	X	X
36	Sâmî Ebubekir Paşa		X		
37	<i>Seyyid Hasib Mustafa Paşa</i>	X			
38	Sırrî Paşa			X	
39	Şefik Efendi				X
40	Şerîf Ağa	X	X		
41	Şeyh Gâlib Efendi		X		
42	Vâcid Efendi		X		
43	<i>Vehbî</i>	X			

Divanla birlikte yukarıdaki kaynakları değerlendirdiğimizde Girit'te toplam kırk üç şairin yetiştiği görülmektedir. Bu sayının, Nûrî'nin vefatından sonra yetişen şairler hakkında yapılacak araştırmalarla artma ihtimali de vardır. İntibah Gazetesi'nde geçen "Şair-i meşhur Hâtem Efendi, Râcih Efendi gibi, terâcim-i ahvâlini yazdığımız şuarâdan mukaddem ve muahhar nice şuarâmız kadem-zen-i vücûd olmuş ise de şî'rleri mefkûd ve terâcim-i ahvâlini beyân eder eser gayr-ı mevcûddur.

Ekser-i üdebâmızın nâmları bile adem-âbâd-ı nisyâna gitmesinden teessüf olunur.” ifadesinden bu sayının daha da çok olması ihtimal dahilindedir.

B. Giritli Şairlere Ek

1. Cürmî (?- H. 1219/ M. 1804-1805): Biyografi kaynaklarında bu mahlasta bir şair bulunmamaktadır. Adına sadece vefatına düşülen tarih şiirinde rastlamaktayız. Bu şiirden anladığımız kadarıyla iyi bir eğitim görmüş olan şair Hanyalı’dır:

Fâris-i hayl-i hüner ya’nî nakîbü’l-eşrâf
O Şerîf-zâde o hem-nâm-ı Resûl-i a’lâm

Müteşerri’ mütevâzı’ idi ol zât-ı şecî’
Böyle gayret-keşi bir dahi getirmez a’vâm

Bû ‘Alî-hikmet idi tıbbâ idi İbni Şerîf
Mâhir olmuş idi her fende o mahdûm-ı be-nâm

Bâ-husûs yekke süvârîde nazîri yog idi
Atın oynatdı idi Hanyada haylî eyyâm

Bî-sebât oldugunu gördü fenâ dünyânın
Kıldı merdâne reh-i ‘âlem-i bâkiye kıyâm

Mahlası Cürmî idi cürmünü ‘afv et yâ Rab
Mu’terif olmuş iken eyle sezâ-yı in’âm

At başı geldiler üçler dediler târîhin
Sûr-ı fânîden edip cennete dek ‘atf-ı ligâm
Sene 1219 (Nûrî, Yz. 326: 236b)

2. Fâiz (?- ?): Tuhfe-i Nâilî’de Fâiz mahlaslı on iki şair vardır. Bunlar içerisinde Hanya’da görev yapan veya mesleği kethüda olan yoktur. Elimizde Fâiz’in şiirlerinden örnek yoktur. Nûrî’nin peltek (lisân-ı pepegî) olarak kaleme aldığı nazire ise şöyledir:

Sü sü sübhan’allah ey dil bu bu bu ne dil-rübâdir
‘A ‘a ‘aşîka nigâhı a a âfet-i belâdır

Le le leşker-i hatından o o oldu fitne peydâ
Di di dil serâyı ancak bi bi bize mültecâdır

Gö gö gözlerim görünce ka ka kadd-i bî-misâlin
İ i irti’âşa yâ hû şî şî şimdi mübtelâdır

Ra ra râh-ı ‘ışkı tutdum so so soyunup sivâdan
Ne ne neye mâlik isem sa sa sana heb fidâdır

Fa fa Fâ’ize a Nûrî pe pe pey-rev ol nazımda
Ha ha Hanya vâlisine o o ol ki kethudâdır
(Nûrî, Yz.24: 105b-106a)

3. Hâfız Paşa (?- ?): Tuhfe-i Nâilî’de Hâfız mahlaslı yirmi yedi şair bulunmaktadır. Nûrî divanında hakkında bir medhiye bulunan Hâfız Paşa bunlardan farklı biridir. Hanya valisi olan Hâfız Paşa’nın adı Rüşdî’dir. Tuhfe’deki şairler arasında ismi Rüşdî olan yoktur. Nûrî, onun şairlikteki yeteneğini Bâkî ve Nâbî ile denk tutmuştur:

Sitâyiş Berây-ı Hâfız Paşa
Hamdü li’llâh ki bu eyyâm-ı sühan-dânîdir
Şâ’irin ‘arz-ı hüner edecek ezmânıdır

Kıymet-i gevher-i eş’âr-ı nev-âyîn bilinir
Bu da bir mevhibe-i Hazret-i Subhânîdir

Haylî demdir ki kapanmışdı haremgâh-ı sühan
Kim ‘arûs-ı dilin ol zînet-i pinhânıdır

Şimdi bu vakt-i neşât-âver-i rûh-efzânın
Sâhibi fazl ile san Seyyid-i Cürçânîdir

Ya’nî kim devr-i şeref-perver-i Hâfız Paşa
Hâliyâ Hanyamızın vâlî-i zî-şânıdır

‘İlm ü fazl u hüner ü şi’r ile el-hak şimdi
Mensiy-i Râgıb olup fâ’ik-i akrânıdır

Şevket-i şi’r ile nazm hayl-i şu’arâ şehidir
Mesned-i ma’rifetin dâver-i hakanıdır

Zât-ı vâlâsı gibi dâ’ire-i devletinin
Her biri vaktimizin sâhib-i ‘irfânıdır

Bâ-husûs Rüşdî-i sâhib-hüner-i fazl-âmûz
Kim ana rüşd ezeli Tanrının ihsânıdır

Bu kadar şîve-i mazmûn ile eş’ârında
Diyemem Bâkî ana Nâbîye ol sânîdir

‘Ârif-i künh-i sühandır bilir erbâb-ı dili
Gevher-i ma‘rifetin kânıdır ol Kânîdir

Evc-i irfânda o şeh-bâz-ı ma‘ârifdir kim
Rüşd ü şî‘r ana iki şeh-per-i nûrânîdir

Nûriyâ tâ bu kadar ülfeti ‘an-zahri’l-gayb
Degil illâ ki o bir şîve-i rûhânîdir

Ol gül-i bâgçe-i rüşd ü sedâdın gönlüm
Devr eden nagme-serâ bülbül-i nâlânıdır

Bir senâ ile sözüñ hatm edip ey Nûrî yeter
Kim du‘â ehl-i dilin yoludur erkânıdır

Hak veliyyü’n-ni‘amın eyleye ‘ömrün efzûn
Bize teşrîfi anın bahşış-i Rabbânîdir

‘An-karîb ola nasîb çeşm-i dile hâk-i deri
Hâsiyet birle dilâ kuhl-ı Sıfâhânîdir

(Nûrî, Yz. 326: 51b-52a)

4. Hıfzî Paşa (?- ?): Tuhfe-i Nâilî’de yedi tane Hıfzî vardır. Bunların içinde Hanya muhafızlığı yapan yoktur. Dolayısıyla Nûrî Divanı’ndaki Hıfzî Paşa bunlardan farklıdır. Mahlası Hıfzî olan şairin asıl ismi Seyyid Mehmed Paşa’dır.

Nûrî, âlim ve fazıl olarak tavsif ettiği Hıfzî Paşa’nın altı gazeline nazire yazmış, ondan kendi şiirine nazire yazmasını istemiştir. Nûrî’nin nazirelerinin matla beyitleri aşağıdadır:

Beni mest eyleyen sahbâ degildir la‘l-i dil-berdir
Perişân ‘akl edip mecnûn eden zülf-i mu‘anberdir
(Nûrî, Yz. 326: 131b)

Enîsim dem-be-dem köhne bahâr-ı dilde sâgardır
Cihânın germ ü serdin fikrile bu dil mükedderdir
(Nûrî, Yz. 326: 132a)

Ey mutrib-i gül-çihre yine sâza düzen ver
Mızrâbın ile meclis-i nâ-sâza düzen ver
(Nûrî, Yz. 326: 132b)

Hûbân içinde ol gül-i ra‘nâ güzîdedir
Rûh-ı hezâr-şîve ana san demîdedir

(Nûrî, Yz. 326: 133a)

Dilersen menzil-i ‘irfânı ko tesbîhi sahbâ çek
‘Abesdir çekdigin esmâyı ha çek zâhidâ ha çek
(Nûrî, Yz. 326: 162b)

Füzûndur neşvesi la‘l-i lebin ma‘cûn-ı sahbâdan
Bu râzı almışım ben bir dehân-ı yâr-ı ra‘nâdan
(Nûrî, Yz. 326: 181b)

Hıfzî Paşa, mesleği ve mahlası dikkate alındığında yukarıda ismi geçen Hâfiz Paşa ile aynı kişi olabilir.

5. Nakşî (?- H. 1170/ M. 1757): Nakşî mahlasını kullanan şair, Çıkrıkçı Şeyh lakabıyla anılan Kandiyeli Mustafa Efendi’dir. Hakkında Salacıoğlu Mesnevileri’nde de bilgi bulunmaktadır. Mistik anlayışından dolayı şehit edilmesini, Salacıoğlu yüz elli yedi beyitlik bir mesnevî hâlinde anlatmıştır. Bu mesnevî menâkıbnâme türündedir (Kurnaz-Tatcı vd. 2001: 47).

Nûrî, Nakşî’nin bir gazelini tahmis etmiştir. Nakşî’ye ait olan gazel, Nûrî’nin ilave mısraları çıkartılarak, aşağıya alınmıştır:

Nûr-ı Fahr-i ‘âleme bir zerre olmaz âftâb
La‘l-i nâbindan nümüne gevher-i yektâda tâb

Pâyine yüz sürmege müştâk ola ‘arş-ı berîn
Var kıyâs et kimdir ol peygâm-ber-i ‘âlî-cenâb

Nûrdan bir tâze sünbûldür siyeh gîsûların
Gamze-i şemşîrine vermiş dilâ âteşden âb

Âstân-ı rif‘atin dâ‘im melekler hıfz eder
Sidreden teşrîfine peyk-i Celîl eyler şitâb

Mazhar-ı nûr-ı tecellî-i Hudâvend-i ‘azîm
Şâhid-i didâr-ı Hak sâhib-hitâb-ı müstetâb

Hamdü li’llâh ravza-ı pâkin ziyâret edeli
Oldu ey Nakşî derûnum mülküne çok feth-i bâb
(Nûrî, Yz. 326: 75b-76a)

6. Nâmî (?- ?): Tuhfe-i Nâilî’de Nâmî mahlaslı sekiz şair vardır. Nûrî’nin hakkında bilgi vermediği ve iki gazelini tahmis ettiği şair bunlardan biri değildir. Bu şair hakkında da Salacıoğlu’ndan bilgi edinmekteyiz. Salacıoğlu oğlu yerine koyduğu ve kendine yirmi dört

yaşında intisap eden Kandiyeli bu şair için “Nâmînâme” adını verdiği bir mesnevî yazmıştır. Tamamı üç yüz atmış beyit olan bu mesnevî, Nâbî'nin Hayriyesi gibi nasihatnâme türündedir (Kurnaz-Tatçı vd. 2001: 31)

Nûrî, Nakşî'nin aşağıdaki gazelini tahmis etmiştir:
 Ey gönül gel bâr-ı 'ışkı gice gündüz hâmil ol
 Mekteb-i 'irfâna gel sen dahı anda kâmil ol

“Mûtû kable ente mûtû” emrine kıl inkıyâd
 Gel cihâd-ı ekber eyle nefsini sen kâtil ol

Câh u mansûbun hevâsından güzer kıl murg-ı dil
 'Âlem-i nâsûtu ko lâhûta var sen vâsıl ol

Semme vech'ullâhı ısgâ eyledinse ey gönül
 Mescid ü mey-hânedede gûş eyle Hakkı sâ'il ol

Sarf u nahv u fikhî terk et Hızra ulaş Nâmiyâ
 Hâsıl et 'ilm-i hakikat ma'rifetle 'âmil ol

(Nûrî, Yz. 326: 74b-75a)

7. Seyyid Hasîb Mustafa Paşa (?- ?): Kaynaklarda hakkında bilgi yoktur. Nûrî, onun Hanya'ya vezir olarak geldiğini, bilgisi ve dirayetiyle eşsiz biri olduğunu belirtmektedir:

Âb-rûy-ı vüzerâ Mustafâ Paşa-yı Hasîb
 Ki görüp satvetin Âdem gibi korkar kâkum

(Nûrî, Yz. 326: 40a)

Hanya mesîrhâsını şimdi 'ale'l-husûs
 Teşrîfi bir vezîr-i kerîmin cinân eder

Düstûr-ı bî-nazîr-i ma'ârif-şinâs kim
 Her dem hezâr-beste lebi şâdmân eder

(Nûrî, Yz. 326: 39b)

Nûrî, Hasîb Mustafa Paşa'ya üç kaside yazmıştır. Bunlardan ikisi medhiye, biri de arz-ı hâldir. Nûrî, bu kasidelerde Paşa'nın şairliğine dair herhangi bir kayıt düşmemiştir. Onun şair olduğu “Tanzîr-i Gazel-i Hasîb Mustafa Paşa” başlıklı nazireden anlaşılmaktadır. Nûrî'nin yazdığı nazirenin ilk beyti şöyledir:

Her kanda kim o şîve-i dil-cû cû cû akar
 'Âşıkda reng-i 'ismet ile âb-rû akar

(Nûrî, Yz. 326: 146b)

8. Vehbî (?- ?): Nûrî Divanı'nda Seyyid Vehbî, Sünbülzade Vehbî ve Hanyalı Vehbî olmak üzere aynı mahlasta üç şair vardır. Hanyalı olan Vehbî hakkında biyografî kaynaklarında bilgi yoktur. Nûrî Divanı'nda belki de ismi en çok geçen şairlerden biri olması dikkat çekmektedir:

Vehbî-i nev-sühan ki Girid içre Hanyada
Nazm-âverân-ı 'asrımızın ser-bülendidir
(Nûrî, Yz. 326: 52a)

Eski Seyyid Vehbî vü Vehbî-i Sünbül-zâdenin
Sâlisidir belki 'irfân ile bu a'lâsıdır
(Nûrî, Yz. 326: 250b)

Nûrî'nin çok değer verdiği Vehbî'yi Girit Şairleri tezkiresine almaması, tezkire yazıldıktan sonra tanışmış olmaları veya aralarının bir müddet sonra bozulduğu ihtimaliyle açıklanabilir.

Nûrî, Vehbî hakkında bir medhiye kaleme almış, onun divan tertip etmesi üzerine de tarih şiiri yazmıştır. Bu şiirlerde Vehbî'nin ilmî yeterliliğine ve yenilik arayışlarına değinmiş, onu Türk ve İran Edebiyatının büyük şairleriyle kıyaslamıştır:

Köhne vâdîlerde oynatmaz semend-i hâmesin
Nev-zemîn-i dil anın cevân-geh-i pehnâsıdır

Şi'r ü inşâsı dü şehperdir hemân pervâz eder
Himmet-i 'âlî ile Kâf-ı hüner 'ankâsıdır

Harf ü nahv ü fikh u tasvîr-i ferâ'iz bi't-temâm
Kendiye Vehbî İlâhî kesbinin ednâsıdır
(Nûrî, Yz. 326: 250a)

Eş'ârı tâze Tâlib-i Amûl gibi cevâb
Mazmûnda heb nazîri Kemâl-i Hucendîdir
(Nûrî, Yz. 326: 252a)

Şi'r-i cân-perverle Nâbî gibi olmuş nâm-dar
Rûz u şeb efkâr u dersi maksad-ı aksâsıdır

Sâhib-i dîvândır ol her ne dese destûrdur
Hâfızâsâ şimdi 'asrın nâzım-ı dânâsıdır

Şi'r ü inşâdır iki şâhidle târfhin dedim
Vehbî-i şâ'ir Giridin bülbül-i gûyâsıdır
(Nûrî, Yz. 326: 250b)

Nûrî, Vehbî'nin sekiz gazeline nazire yazmıştır. Nûrî'nin nazirelerinin matla beyitleri aşağıdadır:

Gûş eyledim ki hâce okutmaktadır Şifâ
Ammâ ol haste gözleri hiç görmemiş şifâ
(Nûrî, Yz. 326: 114b)

Bak şu cemâle müzdeham-ı nûr derim sana
Çeşmânı fitne lebleridir şûr derim sana
(Nûrî, Yz. 326: 115a)

Tıfl-ı ma'nâya gönülden ver süt
Dâye-i hâme kucagında uyut
(Nûrî, Yz. 326: 123b)

Kâlâ-yı vuslat akmişenin dil-berisidir
Sîm ü zer-i sirişk ile dil müşterîsidir
(Nûrî, Yz. 326: 134a)

O hüsn ü ân ile biz ân-be-ân söyleşiriz
Çü 'andelîb hemân gülsitân söyleşiriz
(Nûrî, Yz. 326: 149b)

Bildin mi ki 'uşşâka efendim neler etdin
Yıkın ne kanâdilleri vîrâneler etdin
(Nûrî, Yz. 326: 162a)

Hak selâmet vere ol serv-i sehî-endâma
Seferi yümn-i sa'âdetle ere encâma
(Nûrî, Yz. 326: 190b)

'Îdde oturma ol güzelin varma yanına
Vâ'iz yıkıl cehenneme iblîs yanına
(Nûrî, Yz. 326: 192a)

C. Sonuç

Uzun süre Osmanlı hâkimiyeti altında kalan Girit'te çok sayıda şair ve yazar yetişmiştir. Girit'teki Osmanlı şairleri hakkında yazılan kitap ve makalelerde kırk üç şair tespit edilmiştir. Aynı zamanda Girit Şairleri adlı bir de tezkire yazan Hanyalı Nûrî Osman, divanında Giritli şairlere büyük yer vermiştir. Nûrî Dîvânı üzerine yaptığımız çalışmada, diğer biyografi kaynaklarında ismine rastlamadığımız yeni şairler tespit ettik. Yapılacak araştırmalara kaynaklık etmesi amacıyla tespit edilen bilgiler bu yazıda derlenmiştir.

KAYNAKÇA

- AKYOL, İbrahim (2005), *Hanyalı Kâmi ve Divanı*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- AYDIN, Abdullah (2009), *Hanyalı Nûrî Osman ve Divânı*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Barbaros zâde Şakir, *Câmi-i Târîh-i Girid Sahib-Divân Giridî Hanyavî Nûrî Beg Efendi'nin Terceme-i Hâli*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, TY. 205, v. 148b- 150a.
- Bursalı Mehmed Tahir (2000), *Osmanlı Müellifleri*, (hzl. Cemâl KURNAZ, Mustafa TATCI), C. II, Ankara, s. 462.
- İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal (1988), *Son Asır Türk Şairleri*, C. III, İstanbul, s. 1244-1245.
- İntibah Gazetesi*, (1881), Girit, 21 Ramazan 1298/ 5 Ağustos 1881, No: 33.
- İPEKTEN, Hâluk (1996), *Türk Edebiyatında Edebî Muhitler*, İstanbul.
- Kâmi Yahya Efendi, *Terceme-i Hâl-i Sahib-Divân Nûrî*, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2113, v. 236b-241a.
- KILIÇ, Filiz (1998), *XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler*, Ankara.
- KILIÇ, Filiz (2004), "Giritli Divan Şairleri", *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S.32/ Kış, Ankara, s. 275-294.
- KURNAZ, Cemâl-TATCI, Mustafa- AYDEMİR, Yaşar (2001), *Giritli Salacıoğlu Mustafa ve Mesnevileri*, Ankara.
- KURTOĞLU, Orhan, (2006), *Girit Şairleri*, Ankara.
- Nûrî Osman Hanyavî, *Divân*, Bodleian Library University of Oxford, MS Turk. E. 24.
- Nûrî Osman Hanyavî, *Divân*, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2113.
- Nûrî Osman Hanyavî, *Divân*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T. 356.
- Nûrî Osman Hanyavî, *Divân*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T. 326.
- Nûrî Osman Hanyavî, *Tezkîre-i Şu'arâ-yı Cezîre-i Girid*, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 2113/2.
- Nûrî Osman Hanyavî, *Düstûr*, Almanya Millî Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Ms.or.quart.1500, s. 80b-106a.
- Nûrî Osman Hanyavî, *Lûgat-ı Manzume-i Nûriye Berây-ı Lisân-ı Rûmiye*, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Yz. A 209/1.
- Nûrî Osman Hanyavî, *Lûgat-ı Manzume-i Nûriye Berây-ı Lisân-ı Rûmiye*, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Yz. A 193.
- Nûrî Osman Hanyavî, *Lûgat-ı Nûriye*, Mısır Millî Kütüphanesi, Lûgatı Türkî Talat 39.
- Nûrî Osman Hanyavî, *Târîh-i Girid*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, TY. 205.

- Nûrî Osman Hanyavî, *Tarîkü'l-ihisâr*, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Yz. A 209/3.
- Nûrî Osman Hanyavî, *Tezyil*, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Yz. A 193/2.
- Nûrî Osman Hanyavî, *Tezyil-i Lûgat-ı Manzume-i Nûriye*, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Yz. A 209/2.
- Nûrî Osman Hanyavî, *Tuhfetü'n-Nûriyye*, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 19 Hk 1876/2.
- SARIYANNIS, Marinos (2007), "A Source of Cultural Life of Eighteenth-Century Ottoman Crete", *Ariadni*, (Girit Üniversitesi Felsefe Fakültesi Dergisi), S. 13, Girit, s. 79-99 (Makale Yunanca'dır.).
- SARIYANNIS, Marinos, "The Düstûr of Hanyevî Nûrî 'Osman As A Source for The Cultural Life of Eighteenth-Century Ottoman Crete'", (Aslı İngilizce olan bu makale henüz yayınlanmamıştır. *Etudes Balcaniques, Cahiers Pierre Belon* adlı bir dergide yayınlanacağı yazarı tarafından belirtilmiştir.).
- SEVGİ, Ahmet (1994), "Giritli Şairler", *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Nu: 7, 8, Konya, s. 33-51.
- TOLASA, Harun (2002), 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi, Ankara.
- TOZLU, Musa (2005), *Ebubekir Sâmî Paşa, Hayatı Edebî Kişiliği ve Divânının Tenkitli Metni*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- TUMAN, Mehmed Nâil (2001), *Tuhfe-i Nâilî, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, (hzl. Cemâl KURNAZ, Mustafa TATCI), C. II, Ankara, s. 1105-1106; 1110.
- Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu* (1973), İstanbul, s. 1007- 1009.
- YAKIT, İsmail (2003), *Türk İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, İstanbul.